

De Inktpot

Of er in mijn kinderjaren al oneerbiedig van 'De Inktpot' werd gesproken, weet ik niet. En als het zo was, kan ik het me niet herinneren. Bij ons hadden we 't respectvol over HGB III. Daar zaten de hoge heren in driedelig pak wier machtige arm 's Neerlands treinenloop beheerste.

Op zijn bescheiden niveau was mijn vader een van hen. Klein radertje in de grote mechaniek. Hij zat helemaal bovenin, op de laatste rondgang onder de holle toren met blauwige ramen die door het domme volk kennelijk voor inktpot versleten werd. Trouwens, van het spoor begreep de buitenwereld toch al niets. Daarvoor moest je deel zijn van de familie, lid van het grote spoorweggezin. Met de titel 'spoorhaas' als geuzennaam. Vertraging was al gauw een klein familiedrama.

Soms haalde ik mijn vader op van kantoor. Dan posteerde ik me met mijn fiets pal tegenover de fietsenstalling in het souterrain meteen links van het grote bordes aan het Moreelsepark. Klokslag half zes zwaaide de deur open en wrong zich een onafzienbare stroom fietsers naar buiten. Alsof een meute jachthonden werd losgelaten. Luidruchtig de vrijheid tegemoet. Ergens in dat leger van witteboordenmannen dook mijn vader op. Rechtop, stalen ros met handremmen, tas onder de snelbinders, kostuum, overhemd, das. Men sprak nog van spoorwegbeambte.

Dat was precies het soort waarvan mijn grootvader niets moest hebben. Als machinist was hij schipper naast God geweest op zo'n stampende stoomlocomotief. 'Meester' in het jargon. In de voorkomende gevallen diepte hij zijn kettinghorloge uit z'n vestzak op en telde het aantal vertraagde minuten met verwijtende blik. De schuldigen zaten wat hem betreft in De Inktpot. Daar zat het vol met ingenieurs en andere pennenlikkers die hun hoogdravende theorieën nooit aan de harde praktijk van het leven langs de lijn hadden getoetst. Roet in je smoel, dan pas mocht je meepraten.

Mijn vader deed of hij zich niet aangesproken voelde.

Jonge vrouwen zaten onaangedaan achter hoge typemachines en er was thee met een koekje. De heren rookten en deden joviaal.

Vreemd eigenlijk, al dat volk dat de hele dag in HGB III opgesloten zat. Binnen was er nooit iemand te zien. Althans niet de keren dat ik bij mijn vader op kantoor mocht komen. Bureau Centrale Codering. BCC. Wat dat precies inhield wist ik niet, maar het klonk gewichtig.

Zonder code geen treinen.

Zoiets.

Ik had een vage herinnering aan verhalen over een radiotoestel dat ze in de oorlog daarboven bij mijn vader verstopt hadden. Om in het geniep te luisteren naar de BBC. Op dezelfde rondgang zat een uitkijkpost van de Wehrmacht. De paniek als ergens op de gang een uniform werd gesignaleerd of iemand van wie verondersteld werd dat hij fout was.

Onwillekeurig keek ik rond of er nog iets van die angstige spanning te merken was. Niets dat naar onraad rook. Jonge vrouwen zaten onaangedaan achter hoge typemachines en er was thee met een koekje. De heren rookten en deden joviaal. Mijn vader zat tegenover ze. Achter een imposant bureau met een grote bakelieten telefoon.

Het bureau van de chef.

Met gedempte stem ging het over een van de typistes die katholiek was en kennis had gekregen aan een protestantse jongen

Er was evenmin iets te zien van de kleine oorlogen die er nu werden uitgevochten. Soms hoorde ik daar iets over als de chef BCC achter de gesloten keukendeur mijn moeder verslag deed van de schermutselingen per etage. Hij herhaalde op luide toon de ijzersterke argumenten waarmee hij de lafhartige aanvallen vanuit andere kamers had gepareerd. Met gedempte stem ging het over een van de typistes die katholiek was en kennis had gekregen aan een protestantse jongen. De families waren mordicus tegen. Ze was in huilen uitgebarsten tijdens het werk. Dat kon de Centrale Codering natuurlijk niet hebben. Dus was hij bij beider ouders langs gegaan. Als bemiddelaar. En was het goed gekomen voor Romeo en Julia uit De Inktpot.

Mijn grootvader was niet onder de indruk.

De burelen van de Centrale Codering moeten op de Noord-Westhoek zijn geweest. Uitzicht tot in de wazige verte. Weiland, de schoorsteenpijpen van de gasfabriek, de watertoren langs de Amsterdamse Straatweg. Dichtbij het oude station met z'n krullen en gezellige damesbeelden, de gemaakt deftige restauratie. In de diepte een glimmende wirwar van rails en wissels met elkaar kruisende speelgoedtreinen waaraan je kon zien dat ze toch echt waren. Op en in de straten aan het stationsplein stonden de legergroene bussen van de NBM, de grijsblauwe van de Twee Provinciën of de touringcars van Weduwe De Haas uit Veenendaal die vanwege de kleur van haar bussen ook wel De rode weduwe werd genoemd. Bussen naar een onbekend ver dat meestal een onooglijk gat in de Utrechtse dreven bleek te zijn.

Er is mooi geschreven over de Inktpot. 'Monument voor spoor en kantoor' volgens de historica Ileen Montijn. Een 'kantoorpaleis' binnen de invloedssfeer van de Amsterdamse school en de Nieuwe Kunst die de hartelijke belangstelling genoten van de bouwmeester, Dr. Ir. G.W. van Heukelom, huisarchitect van de 'Spoorwegen'. Wat Montijn het eerst opvalt als ze het gebouw betreedt, zijn de 'middeleeuws aandoende bogen'. Ze doen haar denken aan een burcht of een klooster.

Een lift als een perpetuum mobile, een bewegende rozenkrans die nooit stopte

Toen ik er kwam was ik te jong voor dat soort literaire gedachten. Ik herinner me vooral de leegte. De monumentale leegte terwijl er toch 1400 'spoorwegbeambten' werkten. En als er al iemand een gang overstak, echode de stem en klonken de stappen hol.

Bij zo'n bezoek vertelde mijn vader de standaard HGB-grap. Het gebouw, zei hij met fluisterstem, was een doolhof met donkere nissen, doodlopende gangen en geheime plekken. Een kantoorjungle waar zelfs een paar leeuwen zich schuilhielden. Af en toe peuzelden ze een 'spoorhaas' op. Dat werd nooit opgemerkt. Er werkte daar zoveel mensen – enfin, wat je dan werken noemt – dat een paar kantoorklerken meer of minder niet werden gemist.

Kantoorhumor om de aandacht af te leiden van het hachelijke moment dat we ons naar zijn adelaarsnest zouden moeten begeven per paternoster, een lift als een perpetuum mobile, een bewegende rozenkrans die nooit stopte. Je moest er op het juiste moment instappen, struikelen zou fataal zijn. In het begin was dat doodeng maar al gauw werd het zacht

klikklakkende ding een kermisattractie. Een woord, zo realiseer ik me nu, dat in die gewijde omgeving als blasfemie zou hebben geklonken.

Een paar jaar geleden ben ik terug geweest in HGB III dat nu officieel De Inktpot heet. Het volk is wat dat betreft naar de mond gepraat. Het afgescheiden ProRail probeert er de treinenloop onder de knie te krijgen. De fietsenstalling is weg en de paternoster vervangen door een zoeflift. Op de andere hoek van mijn vaders rondgang staat een schotel die helaas niet vliegt; het zou Van Heukeloms creatie van een al te zichtbare wrat verlossen.

Ik mocht op zoek naar mijn vaders kantoor. Ik heb het niet gevonden. Er was gerestaureerd en hergegroepeerd. Geen mens daar die ooit van *Centrale Codering* had gehoord. Zonder code geen treinen, de tijden zijn veranderd in softwareproblemen. De middeleeuws aandoende bogen zijn er nog altijd.

Meer klooster dan burcht.

Ik stond midden in de leegte, de sacrale leegte en gleeed terug naar toen met een onzichtbare paternoster als tijdmachine.

Ik wilde dat mijn vader nog eens over die leeuwen vertelde.

Philip Freriks

De Inktpot in de vorm van een gouache van de Utrechtse kunstenaar Jeroen Hermkens hangt bij mij aan de muur. HGB als een donker ding. Een gedeukte hoge hoed. Noem het een impulsaankoop.